

Funkční komunikace – jeden z předpokladů (nejen) pracovního uplatnění osob se sluchovým a zrakovým postižením

Mgr. Jiří Langer, Ph.D.

Katedra speciální pedagogiky PdF UP v Olomouci

Komunikace hraje v životě člověka zásadní roli. Aktivní a úspěšné zapojení lidského jedince do společnosti ostatních lidí (intaktních o osob se specifickými potřebami) je absolutně podmíněno dostatečnou schopností přejímat a předávat informace – tedy komunikovat. Z pohledu teorie komunikace můžeme komunikaci chápat jako sociální interakci, v užším smyslu jako jazykové jednání. Předpokladem úspěšné komunikace je existence (obecné i kulturně specifické) komunikační kompetence. (*Encyklopedický slovník češtiny*, 2002)

Nejdůležitějším nástrojem komunikace majoritní intaktní společnosti je mluvená řeč a její osvojení v raném dětství se stává základem pro další rozvoj čtení, psaní a ostatních vzdělávacích faktorů. Existuje-li ovšem vážná nebo prodloužená deprivace v jakékoli kognitivní oblasti, která je pro osvojení jazyka důležitá, způsobí jazykové a komunikační problémy. Zejména postižení sluchu (jako izolovaného smyslového postižení nebo jako jedné ze složek duálního smyslového postižení – hluchoslepoty) je jednou z příčin narušeného a v některých případech omezeného rozvoje potřebné komunikační kompetence. (Langer, 2004)

Osoby se sluchovým postižením (v kombinaci se zrakovým postižením jsou celkové důsledky navíc udávány jako součin důsledků sluchového a zrakového postižení) mají v konsekvenci smyslového charakteru postižení vývoj své komunikační kompetence značně pozměněn. Komunikačním prostředkem majoritní slyšící společnosti je národní jazyk nejčastěji přenášený formou mluvené řeči, zatímco přirozeným jazykem a komunikačním prostředkem těžce sluchově postižených jsou národní znakové jazyky (v ČR je to český znakový jazyk). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že má-li jedinec tak závažné postižení sluchu, že zabraňuje vnímání mluvené řeči, je jeho přirozeným jazykem jazyk znakový. Totéž pochopitelně platí i o osobách s přidruženým zrakovým postižením. V případě lehčích stupňů poruch sluchu, při kterých je možné např. pomocí technických a kompenzačních pomůcek zajistit dostatečně kvalitní vnímání mluvené řeči, je možné stavět komunikaci na mluveném jazyce majoritní společnosti. Na preferenci a používání konkrétních systémů komunikace se podílí i řada dalších faktorů, mezi které patří např. doba vzniku sluchové poruchy, případně další přidružené postižení (zrakové, tělesné, mentální apod.), osobnostní předpoklady atd.

Možnosti komunikace jsou z pohledu osob se sluchovým postižením a hluchoslepotou v závislosti na charakteru postižení objektivně značně omezeny. Má-li tedy majoritní intaktní společnost zájem na aktivním (nejen) pracovním zapojení osob se sluchovým postižením, musí vytvořit odpovídající podmínky. Ty spočívají zejména v zabezpečení a zajištění optimální a funkční komunikace mezi sluchově postiženým pracovníkem, jeho kolegy, spolupracovníky, nadřízenými, zákazníky atd. Zásadním aspektem při potenciálním zaměstnávání sluchově postižených a hluchoslepých osob (i osob se zdravotním postižením obecně) je fakt, že přijetí a zaměstnávání člověka s postižením nesmí narušit chod firmy a způsobovat jí organizační obtíže.

Stát, jako garant fungujícího systému zaměstnávání osob se zdravotním postižením, musí tedy připravit a nastavit funkční pravidla, která zaměstnávání osob se změněnou pracovní schopností (v návaznosti na stávající legislativu) usnadní. Mezi tato pravidla by například mohla patřit jistota zaměstnavatele, že si kdykoli bude moci zdarma objednat tlumočnicka znakového jazyka (resp. jakéhokoli jiného komunikačního systému sluchově postižených a hluchoslepých), bude moci absolvovat kurzy komunikace sluchově postižených a hluchoslepých apod. Současná situace v oblasti tlumočení pro sluchově postižené a hluchoslepy bohužel aktuálním požadavkům zcela nevyhovuje.

Jako velmi užitečné se již řadu let ukazují zřizovaná chráněná pracoviště i chráněné dílny. Současná legislativa umožňuje získat poměrně značné dotace na zřízení a počáteční provoz chráněných pracovišť i dílen, neřeší však již velmi důležitý aspekt pracovní činnosti, jakým právě interkulturní komunikace mezi zaměstnanci na pracovišti je. Zkušenosti z praxe ovšem ukazují, že zřizování chráněných pracovišť a chráněných dílen je velmi prospěšné i pro kategorii lidí s hluchoslepotou a sluchovým postižením. (srov. např. Štěrbová, 2004)

Použitá literatura:

1. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 2002, 604 s. ISBN 80-7106-484-X.
2. LANGER, J. *Deskripce současného stavu připravenosti učitelů sluchově postižených dětí na výuku ve znakovém jazyce*. Olomouc, 2004, 195 s. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. Školitel PhDr. Eva Suralová, Ph.D.
3. ŠTĚRBOVÁ, D. Vzdělávání dětí s hluchoslepotou – problematika osnov. In *Současný stav a perspektivy péče o hluchoslepy v ČR – 2004*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004. s. 114-116.